

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 10 (Mart/ March 2023), s. 799-806.
Geliş Tarihi-Received: 03.02.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 18.03.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1246980

Öz Türkçe Tartışmalarına *Türkçe Dergisi* Üzerinden Bakmak*

*Exploring the Debate on the Use of Pure Turkish through the *Türkçe Journal**

Hatice ÇARLI**
Bahanur GARAN GÖKŞEN***

Öz

Dergiler; sosyal, siyasal ve ekonomik meselelerin tartışıldığı bir iletişim aracı olmasının yanı sıra yazar-okur ve eser üçlüsünü bir araya getirdiği için kültürel değer taşıyan edebî ürünlerdir. Türk edebiyatında da yeni düşünce ve sanat hareketlerinin gelişmesinde, genç sanatçıların tanıtılmasında dergilerin rolü büyüktür. Ayrıca edebiyat dışında sosyoloji, fen bilimleri, sanat, tarih, felsefe gibi pek çok alandan yazılar içermesi sebebiyle dergilerin toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme açısından da önemi vardır.

12 Temmuz 1932'de Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleşen Dil Devrimi ile yabancı dillerden gelen sözcüklerin Türkçeden atılması ve bunların yerine sadece öz Türkçe sözcüklerin kullanılması düşüncesi 1960 Anayasası ile yeniden gündeme gelmiş, dolayısıyla 1960'larda kültür ve sanat dergilerinin sayfalarında dile yönelik yazılar geniş bir şekilde yer almıştır. *Türkçe dergisi* de bu dönemin dergileri arasında söz konusu tartışmalara odaklanması nedeniyle ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Ocak 1960'tan Temmuz 1964'e kadar 43 sayı çıkan *Türkçe dergisi*, Dil Devrimi'ni savunan yazarların yazılarına ağırlık veren sayılarıyla dil tartışmalarında öne çıkar. Bu çalışmada 1960'lı yıllarda Türk edebiyatının nabzını tutarak dönemin tanınmış yazarlarına ve genç sanatçılarına sayfalarını açan *Türkçe dergisi* ele alınacak, Dil Devrimi ekseninde gelişen dil tartışmaları *Türkçe dergisi* üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Türkçe dergisi*, Türk edebiyatı, şiir, makale, eleştiri.

Abstract

Magazines are not only a means of communication for discussing social, political, and economic issues but also literary products with a cultural value that bring together the writer-reader and work triad. In Turkish literature, magazines have played a significant role in the development of new thought and art movements, as well as the introduction of young artists. In addition, because they contain articles from many fields such as sociology, natural sciences,

* Bu makale İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi Bahanur Garan Gökşen danışmanlığında, Hatice Çarlı tarafından 2020 yılında tamamlanan 'Türkçe ve Yeni Gerçek Dergilerinin İncelenmesi' başlıklı tezden hareketle üretilmiştir.

** Bilim Uzmanı, İstanbul Arel Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: carlihatice1989@gmail.com., ORCID: 00000-0001-6679-1608.

*** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, e-posta: bahanurgarangoksen@arel.edu.tr., ORCID: 0000-0001-5852-8113.

art, history, and philosophy, magazines are also important for informing and raising awareness in society.

On July 12, 1932, the idea of removing words from foreign languages and using only pure Turkish words was reintroduced with the 1960 Constitution, following the Language Revolution that took place under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk. Therefore, in the 1960s, language-related articles had a significant place on the pages of culture and art magazines. The *Türkçe* magazine holds a privileged place among the magazines of this period as it focuses on these debates.

The *Türkçe* magazine, which published 43 issues from January 1960 to July 1964, stands out in language debates with its issues that prioritize the writings of authors who support the Language Revolution. This study will examine the *Türkçe* magazine, which monitored the pulse of Turkish literature in the 1960s and opened its pages to both renowned authors and young artists, and evaluate the language debates that developed around the Language Revolution through the *Türkçe* magazine.

Keywords: *Türkçe* magazine, Turkish literature, poetry, article, criticism.

Giriş

Genç yazarların ve şairlerin tanıtılmasında, yeni eserlerin ve bu eserlerle birlikte yeni edebî yönelişlerin duyurulmasında önemli pay sahibi olan dergiler, geçmişten günümüze kültür hayatımızın lokomotifi olması bakımından çok önemlidir. Yayımlandığı dönemin düşünce dünyasını ve sanat anlayışını yansıtmaları bakımından dergiler, Vedat Günyol'un deyişiyle "belge" niteliği taşımaktadır:

"Türk edebiyatı, sanat ve düşüncesinin gelişimini yansıtmak ve ona yön vermekte dergiler, özellikle Cumhuriyet'ten sonra, önemli bir rol oynamışlar ve oynamaktadırlar. Türk aydınının, sanatçısının zaman içindeki tutumunu yansıtmaları bakımından dergiler, eşsiz birer belge niteliğindedirler" (Günyol, 1986, s. 23).

Türkiye'nin siyasal ve toplumsal olarak çalkantılı bir dönemi olan 1960'larda dergicilik faaliyetleri de hız kazanmış, farklı ideolojiler ve bu ideolojiler doğrultusunda şekillenen farklı sanat anlayışları dergiler üzerinden tartışılmıştır. *Ataç, Belleten, Cep Dergisi, Çağdaş, Devinim, Diriliş, Dönem, Evrim, Ilgaz, İmece, Kitap, May, Otağ, Papirüs, Sesimiz, Şiir Sanatı, Türk Kültürü, Türkçe, Yaşamak, Yeni Edebiyat, Yeni Eylem, Yeni Dergi, Yeni Gerçek, Yeni İnsan, Yordam* gibi dergiler bu dönemin dergileri arasındadır (Günyol, 1986).

Bu dönemin kültür-sanat anlayışını yansıtan bir diğer önemli dergi olan *Türkçe* dergisi, dilde sadeleşme hareketini destekleyen yönüyle öne çıkmaktadır. Ocak 1960'ta edebiyat dünyasına giriş yapan *Türkçe* dergisi, 4 yıl boyunca ayda bir yayımlanarak Temmuz 1964'te 43. sayısıyla okurlarına veda etmiştir. *Türkçe* dergisinin sahibi ilk sayıdan son sayıya kadar Fazıl Hüsnü Dağlarca'dır. Derginin 1. sayısından 6. sayısına kadar künyesi; "Yazı İşlerini Yöneten: Konur-Baskı Düzeni Özdemir Asaf, Ali Gevgili[li]-Yönetim Yeri: Aksaray, Atatürk Bulvarı 112, İstanbul-Basıldığı Yer: Yenilik Basımevi" şeklindedir. 7. sayıda derginin basım yeri Büyük Kervan Basımevi olarak değiştirilmiştir. 25. sayıdan itibaren yazı işlerini Doğan Hızlan yönetirken baskı düzenini ise Gaffar Aşantugrul ve Cemal Erkul Evin yapmaya başlamıştır. 30. sayının künyesinde ise yapılan değişiklikler şu şekildedir: "Yazı İşlerini Yöneten: Çetin Remzi Yüreğir-Yönetim Yeri: Aksaray Atatürk Bulvarı 112, İstanbul- Yeni Adana Gazetesi". Bununla birlikte derginin yine 35. sayısında yazı işlerini yöneten kişi olarak İbrahim Kutluk'un adı geçerken basıldığı yer ise Ekin Basımevi şeklinde değiştirilmiştir. Yönetim yeri aynı kalmıştır.

Dergide düşünce, eleştiri yazıları, şiirler, çeviriler bir arada yayımlanırken derleme ve sözlükçe çalışmaları ise derginin son sayfalarında verilmeye çalışılmıştır. Dergide D. ve K. imzasıyla çıkan yazılar geniş yer kaplamaktadır. Bu noktada D.'nin *Türkçe* dergisinin

sahibi Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya; K.'nin ise derginin yazı işleri müdürü Konur Ertop'a ait olduğunu söylemek mümkündür. D. imzası 28., 35., 37., 38., 42. ve 43. sayılar hariç her sayıda bulunmaktadır. K. imzası ise 3., 4., 6., 12., 13., 14., 16., 17. ve 31. sayılarda vardır. D. imzasının bulunduğu yazılarda dilin önemine, öz Türkçenin neden gerekli olduğuna, öz Türkçe sözcüklerin türetilme şekline ve kullanım alanlarına dikkat çekilmektedir. Nitekim derginin yayımlandığı yıllar, 12 Temmuz 1932'de Mustafa Kemal önderliğinde başlayan Dil Devrimi'nin yeniden gündeme gelerek tartışıldığı ve dile yönelik eleştirilerin hız kazandığı bir dönemdir. Dergi de bu tartışmalardan doğrudan etkilenerek bu etkiyi yayımladığı yazılarla açık bir şekilde yansıtmıştır.

Türkçe dergisi Dil Devrimi'ni savunan bir dergi olarak devrimi tüm yönleriyle ele alan dikkat çekici yazılara öncelik vermiştir. Dergi yönetimine göre dilin sadeleşmesi için sokakta, okulda, üniversitede, adliyede sade bir dille konuşulmalı; dergilerde, dilekçelerde, anayasada halkın anlayacağı sözcüklere yer verilmeli; yazarlar öz Türkçe sözcüklerin kullanılmasını teşvik etmelidir. Dil Devrimi'nin yerleşmesiyle hem Atatürk'ün devrimlerinin daha iyi anlaşılması sağlanacak hem de çağdaşlaşma yolunda önemli bir mesafe katedilecektir. Bu yüzdendir ki dergi yönetimi ele aldığı pek çok yazıda Dil Devrimi'nin sonuçlarını değerlendirmiştir. Her sayısının sonunda verilen sözlükçelerle Arapça, Farsça kökenli olan ya da Batı'dan dilimize giren pek çok sözcüğün yerine öz Türkçe karşılıklar türetilerek dilimizin sadeleşmesi ve kendi köklerine dönmesi için çaba sarf edilmiştir. Dergi yönetimine göre çağdaş, bağımsız, demokratik, kendi köklerinden beslenerek gelişen ve Atatürk'ün ilkelerini rehber edinen bir ülke seviyesine ancak bu şekilde ulaşılacaktır. Bu yazıda, *Türkçe* dergisi üzerinden Dil Devrimi tartışmalarına bir pencere açılacaktır.

1. *Türkçe* Dergisinin Dil Devrimi'ne Yaklaşımı

1961 Anayasası sadece siyasal ve sosyal boyutuyla değil kültürel boyutuyla da Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yere sahiptir. Zira anayasa değişikliği, Dil Devrimi'nin yeniden gündeme gelmesine ve dilde sadeleşme hareketinin yeniden konuşulmasına vesile olmuştur. Bu noktada Ali Gevgilili 1961 Anayasası'nın özellikleri hakkında şunları söylemektedir:

“1961 Anayasası, çoğulcu bir düzeni öngören düzenlemeleriyle toplumcu düşünce ve uygulamalara konan kısıntıların sürmesine rağmen siyasal ve toplumsal yapıyı sivil toplum doğrultusunda bazı güvencelere kavuşturmuştur. Basın özgürlüğü konusunda da, anayasada, geçmişin tek boyutlu kısıtlamalarını engellemek isteyen yeni güvenceler yer almıştır” (Gevgilili, 1996, s. 224).

Türkçe dergisi 1961 Anayasası ile geldiğini vurguladığı demokratik ortamı en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmış, Dil Devrimi'ni Atatürk ilkelerinin ayrılmaz bir parçası olarak görmüş, sade dil kullanımını son sayısına kadar istikrarlı bir şekilde savunmuştur. Derginin yürüttüğü araştırmalar, yaptığı anketler, öz Türkçenin yaygınlaşması amacıyla hazırladığı sözlükçeler Türkçenin edebiyat dili olarak yerleşmesine hizmet etmeyi hedeflemektedir. Arapçadan, Farsçadan ve Batı dillerinden gelen her sözcüğe tepkili olan dergi yazarları, bu tepkiyi yazılarında ortaya koymaktan çekinmemiştir. Örneğin derginin ilk sayısında “Töre (hukuk) Dili de Türkçeleştirilmelidir” başlıklı yazıyı kaleme alan İsmet Sungurbey'e göre Osmanlıca; Arapça köklerden, Arapça kurallara uyan ya da uymayan pek çok yeni sözcüğün türetilmesi ile ortaya çıkmış, “uydurma” bir dildir. Bu düşüncesini “Ara[p]’a söylesen Arap, Acem[']e söylesen Acem, Türk[']e söylesen Türk anlamaz denilen bu dilde Türkçe sözcük oranı deve de kulak gibiydi” sözleriyle sert bir şekilde ifade etmiştir (Sungurbey, 1960, s. 2).

Atatürk'ün ilkelerinin ve devrimlerinin Türkiye'yi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda ileriye taşıyacağına inandığı için bütün bunlara dört elle sarılan dergi yazarları en çok da Dil Devrimi'ne sahip çıkmaktadır. Dil Devrimi'nin Atatürk ilkeleri ve devrimleri ile ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu her fırsatta dile getiren dergi yönetimi, halkın ve aydınların bu konuda bilinçlendirilmesi için elinden geleni yapar. Dergide yer alan anketler, soruşturma yazıları, sözlükçe çalışmaları aynı misyonun ürünleridir. Okullarda okutulan kitaplardan radyolardaki programlara, tiyatrodaki sahnelenen oyunların metinlerinden bu metinleri yazan yazarların eğitimine kadar her ayrıntıyla dergi yazarları bizzat ilgilenmiştir. Dolayısıyla *Türkçe* dergisi öz Türkçe dil anlayışıyla gelişmeyen gelişmeleri daima desteklemiştir. Arapça ve Farsça sözcüklere derginin kapısı 43 sayılık yayın hayatı boyunca koşulsuz olarak kapalı kalmıştır.

Türkçe dergisi ilk sayısından son sayısına kadar sahip olduğu dilde sadeleşme ve öz Türkçeleşme misyonundan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bununla birlikte derginin yayın hayatı boyunca sadece 27 Mayıs İhtilali'ne olan bakışını değiştirdiği görülmektedir. Sebebi ise bu konuda yaşanan hayal kırıklığıdır. Çünkü *Türkçe* dergisi 27 Mayıs'ı ve ardından gelen 1961 Anayasası'nı, kişi hak ve özgürlüklerine daha geniş imkânlar sunması yönüyle yeni bir dönemin başlangıcı olarak görmüştür. Hatta derginin 5. sayısı 27 Mayıs İhtilali'ni kutladığını vurgulayan "Atatürk devrimlerinin en büyüğü saydığımız 'dil' özgürlüğünü savunan dergimiz, bu devrimlerin ulu kurtarıcısı **27 MAYIS** davranışını bütün yüreğiyle kutlar" cümlesini manşete taşımıştır (İmzasız, 1960, s. 1). Ancak 24. sayıda yayımlanan "Bir Çöküntüye Doğru" başlıklı yazıyla 27 Mayıs'tan beklenenin gerçekleşmediğini söyleyen dergi yazarlarından Konur Ertop, sevinçlerinin hayal kırıklığına dönüştüğünü gösteren bir yazı kaleme alarak şu ifadeleri kullanmıştır:

"27 Mayıs devrimi kurumlarımızda düzeltme, yenileştirme, değiştirmelere yol açacak diye sevindi idik. Sağ-töremizde günlük çıkarların gözetilmesi bırakılacak, bencillikten uzaklaşılacaktı sözde. Toplum eğitimi en önemli yurt sorunu sayılacaktı. Yönetimde 'toplumun istediğini yapmak' yerine 'topluma gerekli olanı yapmak' ilkesine bağlanılacaktı. Emekler değerlendirilecek, iş ilanları genişletilecek, yurttaşların her türlü güvenliği sağlanacaktı" (Konur, 1961, s. 2).

Dil Devrimi'ni Atatürk'ün mirası olarak gören dergi yönetimi, bu mirasa sahip çıkmak ve onu gelecek kuşaklara aktarabilmek için mücadele etmeyi görev bildiğinden kendileriyle aynı misyonu benimsemiş, öz Türkçeyi savunan yazarlarla görev birliği yaparak yazılar yayımlamıştır.

2. Öz Türkçe Sözlükçeler

Türkçe dergisi yazarları, toplumun her kesiminin aynı dili konuşup yazması için sözlükçeler hazırlamaktadır. Derginin her sayısının sonunda verilen bu sözlükçelerle öz Türkçeye geçiş süreci kolaylaştırılmaya çalışılır. Bunun için halkın alışageldiği ve yabancı kökenli olan sözcüklerin yerine öz Türkçe karşılıkları sunulmuştur. Dergideki bu sözlükçelerin bulunduğu bölümde yer alan öz Türkçe olarak türetilmiş sözcüklerden bazıları şu şekildedir: usbilig (felsefe), çalgıtay (opera), tutumbilim (iktisat), tüzemen (adliyecisi), ulukurum (devlet), örütçü (sanatkâr), yazak (mektepe), ulakevi (postane), uzabilig (tarih), geçmece (pasaport). Yine öz Türkçe sözcükler türetilirken cümle içindeki kullanımına da örnekler verilir:

"Üstokullarda usbilik (felsefe) okutumu da düzeltilmek ister, çok bozuktur" (Engin, 1962b, s. 2).

"Sesleri uzunlaştırarak (armonize ederek) çalgıtayları (operaları) kurdular" (Engin, 1962b, s. 2).

“Kutsal betikteki ürün bolluğu ile tutumbilimdeki (iktisat) üretim gücü öze (aynı okulda öğretilir” (Timuroğlu, 1963, s. 2).

“Tüzemenlerin (adliyecisi) görevi toplum dengesizliklerini kaldırmaktır” (Timuroğlu, 1963, s. 2).

“Ulukurum (devlet) ile yurttaş arasında dengeyi kurmakla ödevlidir bu bölüm” (Timuroğlu, 1963, s. 2).

“Örütücü (sanatkâr) ise el emeğinde boğar onu” (Timuroğlu, 1963, s. 2).

Türkçe dergisi yazarları Arapça, Farsça ya da Batı dillerinden gelen sözcüklere alternatif olarak sundukları her sözcüğü önce kendi yazılarında kullanmış, ardından bu sözcüklerin halkın dilinde yaygınlaşması için yoğun çaba göstermiştir. Dahası hazırlanan sözlükçelerin bir kısmı da Türk lehçeleri üzerinedir. Öz Türkçeye ulaşmak için eski Türk dillerine ait sözcükleri de kullanma amacında olan dergi yazarları; Uygurca gibi Türk lehçelerini gündeme getirerek 40. sayının sonunda Uygurca sözlükçe de yayımlamıştır:

“Serkürmek: Mâni olmak Ufom: Daimi, her daim.

Sidom: Sade, düz. Telük: Erzak

Türtüngü: Merhem Umok: Zeminsiz” (Aykut, 1964, s. 8).

Türkçe dergisi hem halkın hem de bazı meslek gruplarının nabzını ölçmek adına hazırladığı anketlerle de dönemin dil çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bunlardan biri de derginin 28. sayısında Çetin Özek tarafından kaleme alınan soruşturmadır. Bu soruşturma 7 sorudan oluşan bir anket çalışması niteliğindedir ve sorular, sadece hukukçulara yöneltilmiştir. Sorulardan bazıları şu şekildedir:

“1. Atatürk devriminin bölünmezliğine, bu arada dil devrimine inanıyor musunuz?

2. Şimdiye dek sizin de Arapçası yerine Türkçesini kullandığınız bilim-sözleri, terimleri var mıdır? Örnek verebilir misiniz?

3. Gerek sanat gerekse öbür bilim dallarındaki bu genel özleşmeden, gelişmeden ayrı kalabilen Osmanlıca bir töre diline inanıyor musunuz?” (Özek, 1962, s. 4).

Böylelikle Atatürk devrimleri, dilde sadeleşme çabaları, Osmanlıca hakkında düşünülenler ve Türkçedeki gelişmelerin seyri hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

3. Dil Tartışmalarına Odaklanan Yazılar

Türkçe dergisi yazarları, dönemin dil tartışmalarının içinde aktif şekilde rol alıp şiirden makaleye, söyleşiden atasözüne kadar pek çok edebî türde öz Türkçe sözcük kullanarak benimsedikleri sade Türkçenin yaygınlaşması amacıyla çalışmıştır. Hatta dergide yayımladıkları reklamlarda bile öz Türkçe sözcükler kullanmışlardır. Zira dergide dil tartışmaları bağlamında öne çıkan yazılardan biri olan Hilmi Yavuz’un “Dil, Toplumun Dili” başlıklı yazısında dil meselesi divan şiirinden Tanzimat edebiyatına geniş bir açıdan değerlendirilir. Yavuz, Türkçeyi tıpkı divan şiirinde olduğu gibi sadece belli bir kesime hitap eder hâlde getirmememiz gerektiğinin altını çizirken Atatürk devrimlerinden birisinin de Dil Devrimi olduğunu hatırlatır. Tanzimat şairlerinin de dilde sadeleşmeyi amaçladıkları hâlde başarılı olamadığını söyleyen yazar, benzer durumu tekrar yaşamamak adına dikkatli davranılması gerektiğini vurgular (Yavuz, 1960).

Derginin 16. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca “Yeni Anayasa Karşısında” başlıklı yazıyla 1961 Anayasası’nı eleştirmektedir. Çünkü anayasa içerisinde pek çok yabancı

sözcük bulunmaktadır. Normal şartlarda bile kabul edilemeyecek olan bu durum, anayasa söz konusu olduğunda daha fazla tepkiye yol açar. Dağlarca'ya göre: "Anayasalar, dilleriyle ulusallaşmadıkça adına söylendiği ulusun geleceğini kapsayamaz" (Dağlarca, 1961, s. 1). Anayasadaki bu dil sorunu, dergi yönetiminin hem halkın hem de aydının aynı dilden konuşup anlaşma gayesini sekteye uğratmaktadır. Dolayısıyla anayasanın dili dönemin aydınları arasında sert tartışmalara konu olmuştur.

Türkçe dergisi yazarları, öz Türkçeleşme yolunda neler yapılabilir, eksik veya yanlış yapılan girişimler var mıdır, varsa bunlar nasıl düzeltilebilir sorularına da cevap arayarak bu hususta tespitlerde bulunmuştur. Söz konusu tespitleri yapılan anketlerle, soruşturmalarla, röportajlarla gerçekleştiren dergi yönetimi, bu şekilde okurla daimî bir iletişim hâlinde olmuştur. 20. sayıda İbrahim Kutluk tarafından kaleme alınan "Türkçeye Karşı" başlıklı yazı da dilde sadeleşmede geline nokta değerlendiren bir yazıdır. Kutluk yaptığı değerlendirmede en büyük eksikimizin eğitim olduğunu vurgulamaktadır. Eğitimdeki eksikten kastedilen okulda öğretilenin okul dışında tatbik edilememesi, devamlılığın sağlanamamasıdır. Kutluk'a göre temel mesele okulda çocuğa öğretilen öz Türkçe bir sözcüğün evde aile bireyleri tarafından kullanılmamasıdır. Böyle olunca dilde sadeleşme istenilen seviyeye gelememekte, tüm çabalar boşa gitmektedir:

"Çocuk okulda iken alıştığı, sevdiği, benimsediği tilcikleri, terim ve deyimleri dışarda bulamıyor pek. Okuldan ayrılınca bu bağlar temelli kesiliyor, sözlüğü kısırlaşıyor. Yaşadığı ortamın dili, kendi bildikleri ve benimsediklerine yabancıdır çünkü. Önce anlamazlar sanısıyla kullanmıyor, kullanmaya kullanmaya da unutuyor, bir süre sonra da kullanmak istemiyor artık" (Kutluk, 1961, s. 3).

Dergide dil üzerine yapılan bir başka tespit, radyo programlarıyla ilgilidir. Arın Engin'in 26. sayıda ele aldığı "Yaymaçlarımız (Radyo) Üzerine Bir Eleştirme" başlıklı yazısı radyo programlarını hem dili hem de işlevi bakımından inceler. Bu dönemde radyo, tıpkı gazete gibi kitlelere hızlıca ulaşabilen iletişim aracı olduğu için Arın Engin ve derginin diğer yazarları tarafından önemsenmektedir. Radyoda kullanılan dil kadar sunulan metinlerin içeriği de önemlidir. Dolayısıyla Engin, ahlaki açıdan Türk kültürüyle bağdaşmayan, Batı kültürünü empoze eden her türlü esere karşı olumsuz bir tavır alır. Aynı şekilde radyolarda "kopkoyu bir Osmanlıca"nın kullanılmasını eleştirirken çalınan şarkılardaki "ahlâk dışı" sözlerin çıkarılarak sadece müziğin kullanılmasını da tavsiye etmiştir (Engin, 1962a, s. 1).

Türkçe dergisi dil konusunda radyo programlarını ele aldığı gibi mevcut eğitim sistemini, okullarda okutulan kitapları ve dinletilen şarkıları da dilde özleşme çerçevesinde değerlendirir. Derginin 34. sayısında Arın Engin tarafından yazılan "Eğitim Kuramımıza Toplu Bir Bakış II" başlığını taşıyan yazıda; dönemin eğitim anlayışı değerlendirilmiş, eksikler ele alınmış ve bu eksiklerin giderilmesi ya da iyileştirilmesi adına atılabilecek adımlar sıralanmıştır. Yazıda özellikle üniversitelerin eğitim dili eleştirilmiştir. Bu kurumlar Arapça, Farsça ya da diğer yabancı dillerden alınan sözcüklerin en az kullanıldığı kurumlar olması gerekirken aksi durumun yaşanması yazarın tepki gösterdiği bir durumdur. Üniversiteleri Dil Devrimi'nin etkisini en çok yansıtan kurumlar olarak görmek istediğini vurgulayan Engin'in bu husustaki önerileri aşağıdaki gibidir:

- "1. Öğretmen yetiştirmek için Avrupa'ya çok sayıda öğrenci göndermek.
2. Üstokulları (liseleri) uzmanlık kollarına ayırmak" (Engin, 1962c, s. 2).

Dil konusunda dergide yazan isimlerden biri de Doğan Hızlan'dır. Hızlan, yaptığı tespitlerle hem dönemin dil çalışmalarına hem de derginin yayımlanma amacına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda 29. sayıda yer alan "Çeviride Özleşme", dil konusuna

değindiği önemli bir yazıdır. Çeviri metinlerin bir dilin imkânlarını görebilmek adına kullanılabilecek önemli bir ölçüt olduğunu düşünen Hızlan, bizdeki çevirilere bakıldığında dilde sadeleşme yolunda iyi durumda olduğumuzu ifade etmektedir. Çünkü geçmiş yıllara kıyasla sadeleşmiş sözcük kullanımında ciddi oranda artış gözlemlenmektedir. Bu durum, Türkçe için sevindirici bir gelişmedir. Bunun yanında dil çalışmalarında eksik olduğunu düşündüğü felsefe terimleri sözlüğü ihtiyacına da değinmektedir. Türkçenin en kısa zamanda böyle bir sözlüğü olmalıdır. Aksi takdirde birbirinden habersiz iki farklı yazar, aynı sözcüğe farklı öz Türkçe sözcükler türeterek karmaşaya sebebiyet vermeye devam edecektir.

Türkçe dergisi Türk dilinin sadeleşmesine katkı sunan herkese karşı minnet ve vefa duygusuyla hareket etmiştir. Bunun en somut örneği derginin 32. sayısında görülmektedir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kaleminden dökülen "Mansuroğlu'ya Ağıt" adlı şiir, dergiye en başından beri dil konusundaki yazılarıyla destek veren Mecdut Mansuroğlu için yazılmış özlem ve minnet duygularını içeren bir şiirdir:

"Sizdiniz
İlk sayımızda bize gülen
Yaban sözlerini attıkça
Gülen sizdiniz.
(...)
Hep verdiniz kendinizi geceye gündüze
Bilime öğrencilere güzelliğe hep
Öylesine bencil değilsiniz ki artık
Yoksunuz" (Dağlarca, 1962, s. 3).

Yine *Türkçe* dergisi içerisinde pek çok çeviri yazı bulmak mümkündür. Batı'dan gelmekle birlikte Türk kültürüyle çelişmeyen her şeye açık olan dergi yönetimi Batı edebiyatına ait şiir, makale, hikâye, masal gibi farklı türlerde çeviriler de yayımlamıştır. Bunlardan biri de 32. sayıda yayımlanan "Epicuros'a Övgü" başlıklı şiirdir. Lucretius tarafından yazılan ve İsmet Zeki Eyuboğlu tarafından çevrilen bu mitolojik şiirde bilgeliği öğreten tanrılar kutsanmakta, insanları karanlıktan aydınlığa çıkardıkları için tanrılara ömür boyu minnet duyulacağına yemin edilmektedir. Bu şiir, içerik olarak Mecdut Mansuroğlu'na yazılan şiir ile benzerlik taşıdığı için dergide iki şiire bir arada yer verilmiştir.

Sonuç

Sanat, tarih, felsefe, edebiyat gibi alanlarda üretilen yazıları bünyesinde barındıran dergiler, dönemin sosyal ve kültürel hayatına yön veren bir role sahiptir. *Türkçe* dergisi de Dil Devrimi'ni destekleyen bir dergi olarak dönemin dil tartışmaları açısından önemli bir dergidir.

Bu yazıda *Türkçe* dergisinde dil konusunda yayımlanan yazılar derginin misyonu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dil Devrimi'ni toplumun her kesimine benimsetmek ve yabancı dillerden gelen sözcüklerin yerine öz Türkçe sözcüklerin kullanılmasını sağlamak bu misyonun özetidir. Öyle ki bu çalışmada da derginin misyonunu hangi yazarlar aracılığıyla, hangi koşullar altında ve nasıl uyguladığı sorgulanmıştır. *Türkçe* dergisi imkân dahilinde köy köy, kasaba kasaba, şehir şehir gezmeyi, öz Türkçeyi halka benimsetmek için her yola başvurmayı kendilerine görev edinmiş bir kadroya sahiptir. Dolayısıyla dergi yönetimi; dil konusundaki yazılara, tartışmalara, eleştirilere yer vererek öz Türkçeyi savunmak için ortam hazırlamıştır. Bu sebeple derginin; o dönemde ses getiren, farklı düşüncelerin çatışmasına sahne olan bir içeriği vardır. Her ne kadar dergi dilde sadeleşme konusunda öngördüğü ve hayalini kurduğu seviyeyi yakalayamamış

olsa da tek bir amaç doğrultusunda bir araya gelen pek çok yazarı bünyesinde toplamayı bakımından önemlidir. Ayrıca, karşıt düşüncelerin sesini duyurmasına da yardımcı olan dergi yönetimi dönemin dil tartışmalarını yansıtması noktasında da dikkate değerdir. Dilin düşünce ile düşüncenin de saygı ile gelişeceğine inanan dergi yazarları, farklı seslere tahammülsüzlüğün çoğaldığı bir dönemde karşıt olduğu her kavramı gerekçesiyle ele alarak alternatif öneriler sunmaya çalışmıştır.

Türkçe dergisi dört yıllık yayın hayatı boyunca Atatürk'ün ilkelerine ve Dil Devrimi'ne bağlı kalmış, Türkçeyi çağdaşlaşma yolunda kendi kaynaklarından yararlanan sade bir dil hâline getirmeye çalışmıştır. Yabancı sözcüklerin varlığını sorgulamış, mecbur kalınmadıkça Türkçe dışındaki sözcüklere rağbet edilmemesi için mücadele etmiştir. Dahası dergi yazarları; halkı öz Türkçe sözcüklere yaklaştırmaya çalışırken aydınların da yabancı sözcüklerden uzaklaşması için öz Türkçe sözcüklerden oluşan sözlükçelerin hazırlanmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda yeni sözcükler türetme işini, her sayının sonuna koyduğu sözlükçelerle sistematik hâle getirmiştir.

Türkçe dergisi Dil Devrimi'ni halka anlatmaya çalışarak dilde sadeleşme hareketini son sayısına kadar desteklemiş ve bu konuda istikrarlı bir yayın politikası sürdürmüştür. Bununla birlikte dergi yönetimine kadar yabancı dillerden gelmiş olsa da yüzyıllardır kullanıldığı için atasözlerimize, deyimlerimize, şiirlerimize, masallarımıza yerleşen, halkın söyleyişine göre yeniden şekillenip Türkçeleşen sözcüklerin dilden atılması düşüncesinin dili geliştirmek yerine çoraklaştıracakını fark edememiştir. Nitekim dilde sadeleşme hareketi beklenen ilgiyi de görmemiş, yabancı dillerden gelen her bir sözcük için öz Türkçe sözcük türetme çalışmalarına rağbet azalmış, *Türkçe* dergisi kütüphanelerin tozlu rafları arasında unutulmaya mahkûm olmuştur.

Kaynakça

- Aykut, A. (1964). Uygur Sözlüğünden Seçmeler. *Türkçe*, 40, 8.
- Dağlarca, F. H. (1960). Yeni Anayasa Karşısında. *Türkçe*, 16, 1.
- Dağlarca, F. H. (1962). Mansuroğlu'ya Ağıt. *Türkçe*, 32, 3.
- Engin, A. (1962a). Yaymaçlarımız (Radyo) Üzerine Bir Eleştirme. *Türkçe*, 26, 1.
- Engin, A. (1962b). Öz Türkçe Sözcükler. *Türkçe*, 33, 2.
- Engin, A. (1962c). Eğitim Kuramımıza Toplu Bir Bakış II. *Türkçe*, 34, 2.
- Gevgilili, A. (1996). Basın/Türkiye Basını. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 1, s. 202-227). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Günyol, V. (1986). *Sanat ve Edebiyat Dergileri*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Hızlan, D. (1962). Çeviride Özleşme. *Türkçe*, 29, 4.
- İmzasız (1960). Manşet, *Türkçe*, 5, 1.
- Konur, E. (1961). Bir Çöküntüye Doğru. *Türkçe*, 24, 2.
- Kutluk, İ. (1961). Türkçeye Karşı. *Türkçe*, 20, 3.
- Özek, Ç. (1962). Soruşturma. *Türkçe*, 28, 4.
- Sungurbey, İ. (1960). Töre (Hukuk) Dili de Türkçeleştirilmelidir. *Türkçe*, 1, 2.
- Timuroğlu, V. (1963). Öz Türkçe Sözcükler. *Türkçe*, 36, 2.
- Yavuz, H. (1960). Dil Toplumun Dili. *Türkçe*, 1, 8.